

*Karolina Fastyn**

JĘZYKOWY ŚWIAT POLSKIEJ POLITYKI JAKO MATERIAŁ DYDAKTYCZNY NA LEKCJI JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO

Słowa kluczowe: język polski jako obcy (jpjo), język polityki, kompetencja komunikacyjna, komunikowanie perswazyjne

Streszczenie. Teksty polityków, jako materiały autentyczne, mogą być wykorzystane do rozwijania kompetencji komunikacyjnej. Praca z testami polityków wymaga od nauczyciela odwagi i taktu, ponieważ są one niejednokrotnie przepełnione agresją i brutalnością. Często są to wypowiedzi o charakterze perswazyjnym, służą więc do nauczania komunikowania perswazyjnego. W oparciu o teksty polityków i schemat procesu perswazji uczący się mogą samodzielnie stworzyć wypowiedź o charakterze perswazyjnym. Polityka jest częścią kultury i tożsamości narodowej, zatem poznawanie języka polityki wspomaga rozwijanie kompetencji socjokulturowej.

1. O JĘZYKU POLITYKI

Choć zgodnie ze słownikiem wyraz „polityka” oznacza sztukę rządzenia państwem (Kopaliński, słownik online), odnosimy wrażenie, że jest ona sztuką żonglowania słowem. Politycy częściej są kojarzeni z tym, co i jak powiedzieli, niż z tym, co zrobili, albo jakie decyzje podjęli. Potwierdzają to np. blogi – internetowe dzienniki masowo zakładane przez osoby publiczne. Okazuje się, że senatorowie czy posłowie chętniej informują o tym, co myślą o danej sprawie, niż jakie konkretne działania zamierzają podjąć. Nie ma w tym nic niezwykłego, bo dzielenie się refleksjami służy konkretnemu celowi, którym jest zdobycie zaufania wyborców (Bralczyk 2003). Osiągnięcie sukcesu w świecie polityki zależy zatem w dużym stopniu od tego, jak dany kandydat wypada podczas wywiadów, spotkań wyborczych i starć z przeciwnikami. W każdej sytuacji musi wykazać się elokwencją.

Polityka jest nieodłączną częścią życia społecznego, nawet jeśli nie deklarujemy zainteresowania tą tematyką (wystarczy, że oglądamy lub słuchamy wiadomości

* karolina.fastyn@o2.pl, Institut für Slavistik, Justus-Liebig-Universität Gießen, Otto-Behaghel-Straße 10 D, Zi.518 35394 Gießen.

albo czytamy gazety). Nieustannie jesteśmy świadkami aktywności polityków na różnych płaszczyznach (wypowiedzi w sejmie, wywiady telewizyjne, prasowe lub radiowe, wpisy na blogach). Zachowania polityków, a w szczególności ich wypowiedzi, wywołują różne reakcje emocjonalne, zależne od poglądów politycznych lub stosunku do nadawcy: rozbawienie, zażenowanie, rozczarowanie, podziw, oburzenie. W związku z tym językowe zachowania polityków postrzegamy jako pełną kreatywności i innowacyjności medialną rozrywkę (Poprawa 2009, s. 46–47).

Po przemianie ustrojowej w 1989 r. również język polskiej polityki uległ znaczącej zmianie i, wraz z rezygnacją z utartych sformułowań nowomowy, dominującą rolę przejęły strategie autoprezentacyjne. Niemniej jednak środki o charakterze manipulacyjnym i perswazyjnym, charakterystyczne w okresie PRL-u, pozostają w użyciu do dziś. Choć termin „propaganda polityczna” często uznajemy za relikwiny minionej epoki, to, zgodnie z definicją słownikową i badaniami językoznawców (Kamińska-Szmaj 2004, s. 18), również dziś mamy z nią do czynienia. Oto słownikowa definicja terminu propaganda:

Celowe, realizowane poprzez metody perswazji i manipulacji, emocjonalno-intelektualne oddziaływanie na świadomość jednostek i grup społecznych w celu modyfikacji i ewentualnej zmiany ich postaw politycznych i zachowań politycznych [...]. Jest to także płaszczyzna walki politycznej pomiędzy podmiotami, dążącymi do opanowania lub uzyskania wpływu na mass-media oraz wywołania realnego poparcia społeczeństwa (jego kręgów), przy jednoczesnej dyskredytacji politycznych przeciwników. (Antoszewski, Herbut 1999, s. 459)

Trwający od kilku lat konflikt partii PO i PiS jest niewyczerpanym źródłem przykładów zastosowania propagandy politycznej, które na długo pozostają w naszej pamięci. Niezwykle produktywny jest schemat MY–ONI, służący konstruowaniu tożsamości politycznej przy jednoczesnym deprecjonowaniu przeciwników. Wymownie obrazuje to fragment przemówienia Jarosława Kaczyńskiego na wiecu poparcia w Stoczni Gdańskiej w 2006 r.:

Ja, Szanowni Państwo, spędziłem w tym miejscu [Stocznia Gdańska – przyp. K.F.] kilka tygodni swojego życia, może najważniejszych tygodni swojego życia i pamiętam, kto był wtedy po której stronie. My jesteśmy tu, gdzie wtedy. Oni [polityczni przeciwnicy – przyp. K.F.] tam, gdzie stało ZOMO¹.

Zastosowana przez lidera PiS-u opozycja MY–ONI służy zarówno w dyskredytowaniu przeciwników politycznych, jak i budowaniu pozytywnego wizerunku własnej partii. Niedoprecyzowanie, kim są „oni” pozostawia odbiorcy komunikatu wolną rękę, zwalniając nadawcę z konsekwencji. Nikt przecież nie chciałby utożsamiać się z „nimi”, każdy natomiast pragnie widzieć siebie po słusznej stronie, czyli tam, gdzie stali walczący o wolną Polskę.

¹ Przemówienie Jarosława Kaczyńskiego na wiecu w Stoczni Gdańskiej, <http://wyborcza.pl/1,76842,3655708.html#ixzz1sgDafX>.

2. JĘZYK POLITYKI NA LEKCJI JĘZYKA POLSKIEGO JAKO OBCEGO – CZY WARTO?

Przed podjęciem decyzji o pracy z testami polityków na lekcji jppo należy odpowiedzieć na kilka fundamentalnych pytań, m.in. o kryteria wyboru przykładów. Do dyspozycji mamy przecież teksty o zróżnicowanej tematyce. Politycy zabierają głos w dyskusjach dotyczących życia codziennego, polityki pieniężnej, polityki zagranicznej, wydarzeń w kraju i za granicą. W zależności od zainteresowań grupy możemy zebrać materiały, których tematyka zainteresuje słuchaczy i której poznawanie sprawi im przyjemność. Drugie trudne zagadnienie, nad którym należy się zastanowić, to wybór reprezentatywnych przedstawicieli polskiej sceny politycznej. Których polityków zaprezentować? Tych najbardziej znanych czy też postaci drugoplanowe? Czasem trudno jest znaleźć odpowiednie wypowiedzi najważniejszych osób w państwie. W takiej sytuacji można skupić się na innym, mniej popularnym polityku, uwypuklając jego przynależność do danej partii politycznej i próbując znaleźć punkty wspólne z jej programem. Inne bardzo ważne pytanie brzmi: czy w ogóle można, czy powinno się, czy wypada prezentować uczącym się materiały językowe, które zawierają błędy, często przepelnione są nienawiścią oraz agresją. Ze względu na wymienione cechy języka polityki, praca z nim jest wyzwaniem dla nauczyciela i wymaga od niego nie tylko odwagi, lecz także taktu. Nie chodzi przecież o to, aby nauczać sztuki obrażania przeciwnika, lecz o pokazanie, w jaki sposób stworzyć dobry tekst o charakterze perswazyjnym. Pamiętając o tym i mając na uwadze wytyczne nauczania w podejściu komunikacyjnym, można zmienić pracę z tekstami polityków we wspólną językową przygodę. Z uwagi na to, że są to materiały autentyczne, będą one przyczynkiem do dyskusji, niosąc ze sobą pewne ryzyko, ale też umożliwiając uczącym się pełne zaangażowanie. Dzięki temu możemy liczyć na lepszy efekt nauczania niż podczas pracy z suchym tekstem wyjaśniającym reguły perswazji. Kolejna ważna kwestia to wpływ poglądów nauczyciela na opinie słuchaczy. Zupełnie nie na miejscu wydaje się prezentowanie osobistych poglądów politycznych nauczyciela, jednak czy odrzucenie własnych uprzedzeń i przekonań jest w ogóle możliwe? Z pewnością nie, ale istotne jest, aby umożliwić uczącym się samodzielne wydawanie opinii i budowanie własnej świadomości politycznej. W niniejszej pracy wykorzystane zostały fragmenty wypowiedzi Jarosława Kaczyńskiego, jednak należy podkreślić, że prezentacja języka polityki nie może zawężyć się do omówienia jednej wypowiedzi. W celu ukazania świata polskiej polityki konieczne jest sięgnięcie po wypowiedzi przedstawicieli różnych środowisk.

3. TEKSTY POLITYKÓW W ROZWIJANIU KOMPETENCJI KOMUNIKACYJNEJ

Od czasu zdefiniowania pojęcia kompetencji komunikacyjnej i wprowadzenia podejścia komunikacyjnego, na lekcji języka obcego zaszło wiele pozytywnych zmian. Punkt ciężkości został przeniesiony z poprawności gramatycznej na naukę skutecznej komunikacji. Hanna Komorowska opisała to następująco:

Kompetentny użytkownik języka umie skutecznie zdobyć i przekazać informacje w mowie i piśmie w sposób poprawny i odpowiedni w danej sytuacji. Charakteryzuje go tak zwana kompetencja komunikacyjna. (Komorowska 2005, s. 10)

A. Seretny i E. Lipińska w pracy *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego* przedstawiają sposoby nauczania zgodne z podejściem komunikacyjnym. Postulują np. naukę czytania z wykorzystaniem tekstów autentycznych, którymi są przecież wypowiedzi polityków. Według autorek, tekst wykorzystany do rozwijania sprawności czytania powinien wzbudzać zainteresowanie uczących się, aby zachęcić ich do refleksji na tematy w nim poruszone. Analizowanie struktur gramatycznych jest bardzo ważne w procesie nauki języka, ale nie stanowi już celu samego w sobie, lecz służy jedynie rozwijaniu kompetencji komunikacyjnej (Seretny, Lipińska 2005, s. 94–95).

Dzięki pracy z tekstami politycznymi uczący się poznają językowe środki o charakterze perswazyjnym, będą w stanie rozpoznać działania perswazyjne, a także wykorzystywać je w samodzielnie tworzonych tekstach. Uczą się komunikowania perswazyjnego, które B. Dobek-Ostrowska zdefiniowała jako:

[...] kompleksowy, interaktywny proces, w którym nadawca i odbiorca są połączeni werbalnymi i niewerbalnymi symbolami. Perswadujący próbuje wpłynąć na drugiego uczestnika procesu po to, aby zmienić jego reakcje, zachowania, ukształtować nowe postawy, lub zmodyfikować już istniejące i sprowokować do działania/akcji zgodnie z intencją nadawcy. (Dobek-Ostrowska 2006, s. 85)

Komunikowanie perswazyjne (umiejętność przekonywania innych do swoich racji za pomocą środków językowych) jest częścią kompetencji komunikacyjnej i znajduje zastosowanie w szczególnych sytuacjach komunikacyjnych, takich jak proces edukacyjny, socjalizacyjny, kampania polityczna, wyborcza, społeczna (Dobek-Ostrowska 2006, s. 86). W niniejszej pracy zjawisko perswazji jest nacechowane pozytywnie. Ucząc się strategii perswazyjnych, studenci opanowują umiejętność konstruowania wypowiedzi, dzięki którym zdobędą przychylność słuchaczy i przekonają ich do swoich racji. Nauka komunikowania perswazyjnego przygotowuje ich zatem do udziału w dyskusjach (nie tylko na temat polityki).

Do nauki komunikowania perswazyjnego można wykorzystać schemat wiedzy o charakterze perswazyjnym, zaproponowany przez Elżbietę Laskowską:

Jak widzisz, jest źle. Chciałbyś, tak jak ja, żeby było lepiej. Wiem, jak to zrobić i chcę to zrobić. Zrobię to, jeśli uzyskam twoje poparcie. (Laskowska 2004, s. 82)

Model ten ma również zastosowanie do analizy wystąpienia Jarosława Kaczyńskiego na wiecu w Stoczni Gdańskiej:

Jak widzisz, jest źle.

Dziękuję wam serdecznie, dziękuję, ale pozwolicie mi coś powiedzieć, bo trzeba kilka słów w tej trudnej sytuacji, w której się żeśmy znaleźli.

Chciałbyś, tak jak ja, żeby było lepiej.

Chciałbym, abyście wszyscy, aby wszyscy ludzie w Polsce, którzy chcą odnowy Rzeczypospolitej wiedzieli, o co chodziło. Można tu użyć takiego porównania, jest chory, któremu potrzebny jest lek, lek potrzebny dla ratowania życia.

Wiem, jak to zrobić i chcę to zrobić.

Uczyniliśmy w ciągu tych trudnych 10 miesięcy wiele, by polskie państwo naprawić – powołaliśmy nowe instytucje, zmieniliśmy wiele istniejących. Już dziś widać tego skutki, choćby w sferze bezpieczeństwa, ale także w sferze gospodarczej. Podjęliśmy wysiłki, by nasza polityka społeczna była sprawiedliwsza. Te wysiłki, powtarzam, będą kontynuowane, tą drogą będziemy szli, ale to jest droga – dobro dla ogromnej większości narodu, dla miazdzącej większości narodu.

Zrobię to, jeśli uzyskam wasze poparcie.

I dlatego jeszcze raz wzywam wszystkich do opamiętania. Wzywam wszystkich do pracy dla Polski. Wzywam wszystkich do podjęcia naprawy Rzeczypospolitej. Wzywam wszystkich uczciwych ludzi, by nie bali się prawdy. Wzywam cały polski naród do wielkiego wysiłku, wysiłku, który jest potrzebny dla naszego sukcesu, dla naszego zwycięstwa.

4. PRAKTYKA

W jaki sposób wypowiedź byłego premiera mogłaby zaistnieć na lekcji jpjo? Na początek należy podkreślić, że analizowany materiał nie może zastąpić pełnego obrazu polskiej sceny politycznej. Dobrze byłoby przygotować cykl lekcji poświęconych tej tematyce, aby móc zaprezentować i omówić wypowiedzi różnych polityków z różnych partii politycznych. Komu możemy zaproponować pracę z takimi materiałami? Z pewnością powinny być to osoby zainteresowane życiem społecznym i politycznym oraz gospodarką w Polsce, osoby w różnym wieku (z wykluczeniem dzieci), chociaż, jak wiemy, od każdej reguły są wyjątki. Teksty polityków mogą urozmaicać kształcenie językowe studentów dziennikarstwa, politologii lub historii wschodniej Europy. Zasadne wydaje się również wykorzystanie takich materiałów dydaktycznych w pracy z przedsiębiorcami lub ekonomistami. Warunkiem koniecznym do pracy z takim materiałem dydaktycznym jest także dobra znajomość języka polskiego (poziom C1–C2). Jego

perswazyjny charakter wymaga bowiem od uczących się nie tylko znajomości zasad gramatycznych i słownictwa, lecz także wrażliwości językowej na takie środki stylistyczne, jak choćby ironia i metafora. Wiadomości z historii Polski, niezbędne do analizy wypowiedzi byłego premiera, można uzupełnić na zajęciach. Jeśli zaś uczący się wykazują zainteresowanie tematem, zebranie informacji o współczesnej scenie politycznej czy zagadnieniach historycznych może być ciekawą i rozwijającą pracą domową, poprzedzającą lekcję o polskiej polityce. Zaprezentowanie całej wypowiedzi lidera PiS-u i szczegółowe wyjaśnienie jej kontekstu powinno ułatwić zrozumienie. Przykładowo, przed przystąpieniem do pracy z tekstem, warto przygotować następujące informacje:

- ustrój polityczny w Polsce przed przełomem i po nim;
- współczesna scena polityczna w Polsce (partie polityczne, liderzy, różnice programowe, charakterystyka rządu i opozycji);
- pozycja Jarosława Kaczyńskiego w PiS-ie w momencie wygłaszania omawianej przemowy;
- sytuacja Stoczni Gdańskiej przed przełomem i po nim;
- symboliczne znaczenie Stoczni Gdańskiej w historii Polski;
- rola „Solidarności” i Zorganizowanych Oddziałów Milicji Obywatelskiej oraz przywoływane przez nie asocjacje;
- kontekst tej konkretnej wypowiedzi (miejsce, czas, cel, odbiorcy komunikatu)

Na pierwszy rzut oka widać, że praca z tekstami polityków wymaga dużego nakładu pracy. Nie da się ich właściwie zinterpretować bez dobrej znajomości kontekstu, czasem trzeba uzupełnić wiedzę uczących się o szczegóły historyczne. Dlatego, oprócz rozwijania kompetencji komunikacyjnej, uczący się będą mieli okazję poznać historię oraz współczesną sytuację polityczną kraju.

Zgodnie z proponowanym przez Hannę Komorowską schematem realizacji jednostki programowej, należy przygotować zestaw ćwiczeń do czterech etapów pracy: rozgrzewki, utrwalania w toku ćwiczeń wdrażających, utrwalania w toku ćwiczeń sprawnościowych i swobodnej praktyki językowej. Po analizie wystąpienia Jarosława Kaczyńskiego i omówieniu go z wykorzystaniem zaproponowanego przez E. Laskowską schematu wypowiedzi o charakterze perswazyjnym pracą domową powinno być samodzielne napisanie takiego tekstu.

PODSUMOWANIE

Praca z tekstami polityków nie należy do najłatwiejszych, jednak korzyści, jakie przynosi, znacznie przewyższają potencjalne ryzyko. Jako materiały autentyczne wzbudzają zainteresowanie uczących się i mogą pozytywnie wpłynąć na efekt nauczania. Zaproponowany przez E. Laskowską schemat wypowiedzi o charakterze perswazyjnym można wykorzystać do analizy innych, dotyczących

nie tylko polityki, tekstów. Rozwijanie kompetencji komunikacyjnej to także nauka komunikowania perswazyjnego, a wykorzystane do tego celu teksty polityków pozwalają na pogłębianie wiedzy o kraju i rozwijanie kompetencji socjokulturowej. Charakterystyczne dla języka polityki odwołania do historii wymagają od nauczyciela gruntownego przygotowania, ale dla uczących się są okazją do poznania przeszłości, a co za tym idzie – lepszego zrozumienia współczesności.

Mówi się potocznie, że o religii i polityce (tak jak o gustach) nie dyskutuje się. W kontekście nauczania jppo można je nieco zmodyfikować: o religii i polityce trzeba umieć dyskutować. A ponieważ są to zagadnienia bardzo ważne i często mają bezpośredni wpływ na kulturę i społeczeństwo, zadaniem nauczyciela jest również nauczanie komunikowania perswazyjnego.

BIBLIOGRAFIA

- Antoszewski A., Herbut R., 1999, *Leksykon politologii*, Wrocław.
- Bralczyk J., 2003, *O języku polskiej polityki lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych*, Warszawa.
- Dobek-Ostrowska B., 2007, *Komunikowanie polityczne i publiczne*, Warszawa.
- Kamińska-Szmaj I., 2004, *Propaganda, perswazja, manipulacja – próba uporządkowania pojęć*, [w:] *Manipulacja w języku*, red. P. Krzyżanowski, P. Nowak, Lublin, s. 13–27.
- Komorowska H., 2005, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa.
- Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, www.slownik-online.pl.
- Laskowska E., 2004, *Emotywność jako środek perswazji*, [w:] *Manipulacja w języku*, red. P. Krzyżanowski, P. Nowak, Lublin, s. 81–90.
- Poprawa M., 2009, *Telewizyjne debaty polityków jako przykład dyskursu publicznego*, Kraków.
- Przemówienie Jarosława Kaczyńskiego na wiecu w Stoczni Gdańskiej z 01.10.2006*, <http://wyborcza.pl/1,76842,3655708.html#ixzz1sgGDaJtX>
- Seretny A., Lipińska E., 2005, *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków.

Karolina Fastyn

THE LANGUAGE OF POLITICIANS AS TEACHING MATERIALS FOR THE POLISH AS FOREIGN LANGUAGE

Keywords: Polish as foreign language, the language of politics, communicative competence, persuasive communication

Summary. The language of politicians, when used as authentic teaching material, can help to develop communicative competence. Working with the texts by politicians requires the teacher to have courage and tact, because the texts are often full of aggression. Frequently, they are also persuasive speech, which can be used to teach persuasive communication. Based on the texts by politicians and the persuasion process schema, students can independently create persuasive statements. Politics is a part of culture and national identity, thus learning the language of politics supports the development of sociocultural competence.